

#1 *New York Times* Bestseller

MARY PIPHEROVÁ • SARA PIPHEROVÁ GILLIAMOVÁ

OFÉLIE

podruhé

Záchrana já dospívajících dívek

*Pro rebelky a stydlivky, aktivistky a básnířky,
velké a malé sestry, dcery a romantičky.
Věříme ve vás.*

OFÉLIE PODRUHÉ

MARY PIPHEROVÁ · SARA PIPHEROVÁ GILLIAMOVÁ

OFÉLIE

podruhé

Záchrana já dospívajících dívek

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Pipher, Mary Bray, 1947-[Reviving Ophelia. Česky]

Ofélie podruhé : záchrana já dospívajících dívek / Mary Pipherová a Sara Pipherová

Gilliamová ; překlad Bětka Vargová. -- První vydání. -- Praha : Alferia, 2022. --

315 stran

Přeloženo z angličtiny -- Vydala Grada Publishing pod značkou Alferia. -- Obsahuje bibliografii

ISBN 978-80-271-3211-9 (brožováno)

* 316.346.2-055.25-053.6 * 159.922.8 * 159.923.35:364.622 * 159.923.2 * 316.356.2

* (078.7)

– dospívající dívky

– psychologie adolescentů

– psychická krize

– identita

– rodinné vztahy

– případové studie

159.92 - Vývojová psychologie. Individuální psychologie [17]

ISBN 978-80-271-4845-5 (ePub)

ISBN 978-80-271-4844-8 (pdf)

ISBN 978-80-271-3211-9 (print)

© 1994 by Mary Pipher, Ph.D.

© 2019 by Mary Pipher, Ph.D. and Sara Pipher Gilliam

PODĚKOVÁNÍ

S tímto vydáním, které vychází v roce 2019, nám pomohli následující lidé: Francis Baty, Pam Bargerová, Ina Bhoopalamová, La'Rae Bonebrightová, Ashlee Brimageová, Dawn Brownová, Blake Carrichner, Eric Crump, Danika a Sequoia Davisovy, Anaka Evansová, Niki Figardová, Grace Fitzgibbonová, Patty Forsbergová, Sandy Gallentineová, Nijole Gedutisová, Sarah Gervaisová, Julia Haacková, Rachel Hallidayová, Beth Hardyová, Sophie Holzová, Ellen Jamesová, Gillian Burrowová Jenkinsová, Ann a Grace Kasemanovy, Neva Kushner, Frank McPherson, Mary Konová, Lynda Madisonová, Laurel Maslowská, Megan Mayová, Helen Meyerová, Anna Musgraveová, Abbie Radenslabenová, Jesse Reed, Meghan Renzová, Abbie Rosauerová, Shari Stenbergová, Paige Trevarrowová, Emma Wentová a Ken a Helen Winstonovi.

Naše vnučka a neteř Kate Pipherová knihu mnohokrát pročítala a redigovala. Za znalosti a pečlivost, s níž se knize věnovala, jsme jí obě moc vděčné.

Děkujeme naší literární agentce Susan Lee Cohenové, redaktorce původního vydání této knihy Jane Isayové a současnému redaktoru z nakladatelství Penguin USA Jakeu Morrisseyemu.

OBSAH

ÚVOD: MARY	/ 7
ÚVOD: SARA	/ 14
1 STROMKY V BOUŘI	/ 18
2 FALEŠNÉ JÁ, PRAVÉ JÁ	/ 33
3 VÝVOJOVÉ FAKTORY	/ 52
4 TEHDY A TEĎ: 1959-2019	/ 79
5 RODINNÉ KOŘENY	/ 96
6 MATKY	/ 123
7 OTCOVÉ	/ 146
8 ROZVOD	/ 164
9 DEPRESE A SEBEPOŠKOZOVÁNÍ	/ 182
10 ÚZKOST	/ 201
11 UCTÍVÁNÍ HUBENOSTI	/ 207
12 DROGY A ALKOHOL	/ 226
13 SEX A NÁSILÍ	/ 239
14 CO MI DALO NASLOUCHÁNÍ	/ 268
15 AŽ ROZKVETE STO KVĚTŮ	/ 279
16 PLOT NA SKÁLE	/ 300
DOSLOV: JAK PROSPEROVAT VE VĚKU CHAOSU	/ 309
DOPORUČENÁ LITERATURA	/ 314

ÚVOD: MARY

Ofélie podruhé byla mým pokusem pochopit, co jsem prožívala jako matka dospívající dcery a terapeutka adolescentek. Napsala jsem ji v roce 1994 a jejím prostřednictvím jsem chtěla bít na poplach kvůli jedovatému prostředí, které dívky obklopuje. Mé cíle možná působily poněkud velikášsky: vzdělat terapeuty, učitele a rodiče, pomoci dívkám k uzdravení a změnit společnost. Přesto mám dnes pocit, že se mi jich jistým způsobem podařilo dosáhnout. Knihu četly a milovaly mnohé dívky a jejich rodiče. Psychologové se postupně odklonili od svádění problémů teenagerů na dysfunkční rodiny a místo toho začali jim a jejich rodičům pomáhat orientovat se v náročném společenském prostředí. Vychovatelé vyvinuli metody povzbuzování a udržování zájmu dívek o matematiku a přírodní vědy. Organizace, jako je Ophelia Project, skautky nebo YWCA (Křesťanské sdružení mladých žen), usilovaly po celé zemi o posílení mladých žen.

Jsem nesmírně vděčná všem čtenářům a komunitám, které mě zvaly na přednášky, i mnohým, kdo se mnou sdíleli své reakce na knihu. Největší odměnou mi bylo slyšet o všech těch pozitivních změnách, ke kterým *Ofélie* inspirovala.

Nyní, po pětadvaceti letech, mám tu čest spolupracovat se svou dcerou Sarou na aktualizovaném vydání. V něm se budeme zamýšlet nad tím, co se pro dívky změnilo a co zůstalo stejné, a budeme zkoumat dopad americké kultury na životy dnešních adolescentek. Doufáme, že toto vydání bude užitečné nejen pro ně, ale i pro dospělé, kteří jim chtějí pomoci vyrůst v odvážné, laskavé, schopné a sebevědomé ženy.

V devadesátých letech do mé kanceláře proudily dívky s vážnými, dokonce život ohrožujícími problémy, jako je anorexie a touha fyzicky si ublížit nebo se zabít. Problémy jiných se pohybovaly na škále od záškoláctví a záměrného zanedbávání školy po ustavičné provokování hádek s rodiči. Tyto věci nebyly tak vážné jako sebevražda, ale o to více mě mátlly. Mnohé z mých klientek byly oběťmi sexuálního násilí. Když jsem si s nimi povídala, docházelo mi, jak málo toho vím o dospívání v devadesátých letech. Sama jsem dospívala na počátku let šedesátých a má zkušenost z této doby mi příliš nepomáhala. V devadesátých letech žily dívky v docela jiném světě, plném stále násilnějších a sexualizova-

nějších televizních programů, hudebních videí a nápadně sexualizované reklamy.

Jako terapeutka jsem byla často frustrovaná a zmatená, a proto jsem si kladla následující otázky: Proč tolik dívek chodí na terapii? Co znamená piercing v nose, ve rtu a na obočí (v té době novinka)? Jak mám pomoci třináctiletým, které chytily genitální herpes a bradavice? Proč jsou zážitky dětí ze sedmé třídy plné drog a alkoholu? Proč tolik dívek tvrdí, že nenávidí rodiče?

Sara a její kamarádky byly mezitím jako na horské dráze. Někdy byly šťastné a všechno je zajímalo, jindy vypadaly úplně zničeně. Byly přísné na své rodiny a sebe navzájem. Druhý stupeň základní školy byl zkouška ohněm. Ze sebevědomých, vyrovnaných holčiček se staly smutné, rozhněvané trosky.

Když jsem si o našich dospívajících dcerách povídala s přáteli, měli jsme vztek a nevěděli, co si počít. Mnohé dcery své rodiče dlouhodobě trápily a zlobily se na ně za každou maličkost. Vychovali jsme je, aby byly asertivní a sebevědomé, ale teď byly nejisté a dělaly si starosti o svůj vzhled a ženskost. Znovu a znovu se vracela tatáž dilemata: jak vést dcery k nezávislosti a autonomii a přitom je chránit? Jak je inspirovat k dobývání světa, který je plný únosců a násilníků? Jak jim nabízet rady a podporu a přitom je nerozčítit? I na našem malém městě s vesměs středostavovskou populací dívky často prožívaly traumata. Jak jim pomoci je překonat? Co udělat, aby k nim nedocházelo?

Jako matka i terapeutka jsem nevěděla, co si mám o tom všem myslet. Mé přítelkyně a já jsme si také prošly telecími lety, ale většinou jsme přitom netrpěly poruchami příjmu potravy, nevyhrožovaly sebevraždou, neřezaly se a neutíkaly z domova. Proč měly dívky v devadesátých letech více problémů?

Na první pohled se zdálo, že v roce 1994 by to dospívající dívky měly mít snazší. Bylo tu přeci ženské hnutí. Copak to nepomohlo? Ukázalo se, že ano i ne. Mnohé z mých přítelkyň – ženy středního věku a střední třídy, jako jsem byla i já – měly štěstí, o jakém se ženám v historii ani nesnilo. Měly jsme příležitosti, které by našim matkám nepřipadaly vůbec možné. Dívky se přesto cítily jistým způsobem utlačovanější. Dospívaly v nebezpečnější, sexualizovanější a mediálnější kultuře. Čelily neuvěřitelnému tlaku být krásné a sofistikovány, což znamenalo už na druhém stupni základní školy užívat drogy, alkohol a být sexuálně aktivní. V nebezpečnějším světě, jímž si razily cestu, byly méně chráněné.

Čím více jsem se rozhlížela kolem sebe, čím více jsem poslouchala

hudbu, sledovala televizi a filmy a všimla si sexistických reklam, tím silněji ve mně rostlo přesvědčení, že jsme s dcerami na špatné cestě. Americká kultura byla pro dospívající dívky toxická. Dívky z ní nasávaly takový pohled na sex, krásu a své místo ve světě, které jim bránily ve vývoji a způsobovaly mnohým z nich traumata. Na počátku puberty narážely na nezdravé prostředí, které nedokázaly pochopit a zvládnout. Mnohé tím byly přetíženy, deprimované a rozhněvané.

Betty Friedanová psala v roce 1963 o „problému, který nemá jméno“. Poukázala na to, že mnohé ženy jsou nešťastné, ale nedokážou vyjádřit proč. V devadesátých letech čelily adolescentní dívky podobnému bezejmennému problému. Věděly, že něco není v pořádku, ale chybu hledaly v sobě nebo ve svých rodinách. Chtěla jsem jim pomoci uvidět svůj život v širším kontextu působení současné kultury. V *Ofélii* jsem problém pojmenovala.

Dnes, o pětadvacet let později, se mladým dívkám daří lépe než v devadesátých letech. Také však dospívají do nového světa: toho digitálního. Když přemýšlím o tom, jak se dívkám žilo v uplynulých padesáti letech, uvědomuji si, že kultura se nezměnila jen pro ně, ale i pro nás všechny. V roce 1959 jsem oslavila třinácté narozeniny se vši plachostí, pupínky, hormony a stydlivostí, které se s tímto věkem pojí. V devadesátých letech jsem byla matkou pubertální dívky a terapeutkou, která pracuje převážně s adolescentkami. Teď mám dvě dospívající vnučky, Kate a Clare, a znovu se nořím do dívčí kultury.

Kate, Sara i já patříme k hraničním generacím. Já se narodila krátce po druhé světové válce, vyrůstala jsem na venkově státu Nebraska a patřila k poslední americké generaci, která prožila dětství bez televize. Má dcera se narodila krátce po oficiálním konci války ve Vietnamu a patřila k poslední generaci, která vyrostla bez mobilů, počítačů a jakýchkoli digitálních zařízení. Vnučka Kate se narodila v červenci roku 2001, dva měsíce před jedenáctým zářím, a je zástupkyní první generace digitálních domorodců.

Vyrostla jsem pomalým tempem na pomalém místě. Můj svět se skládal z mé rodiny a prťavého městečka Beaver City v Nebrasce. Většina zpráv se týkala místních záležitostí a většinu zábavy jsme si obstarávali sami, naživo. Děti neměly na práci nic moc jiného než společnou hru, čtení a hovory s lidmi.

Sařina generace přestála přechod od lokální kultury ke kultuře globální. Pocit vzájemnosti, který chránil dívky mé generace, se rapidně vytrácel. Dívky si nadále udržovaly osobní kontakty, ale kultura, kterou sdílely, vznikala kdesi daleko prací korporátních subjektů, kterým nešlo o jejich

zdraví a prospěch. Má dcera a klientky, které mě v roce 1994 navštěvovaly, patřily ke generaci, která se po hlavě řítila do toxické kultury a byla jí vydána napospas téměř bez pomoci dospělých. Teenageři byli vzdorní, neklidní a hněvali se na rodiče, kteří je nechápali a nechránili.

Dnešní dospělí a dospívající si lépe uvědomují následky korporátní kultury, ale musí se vypořádat s novými technologickými pokroky, s nimiž si nikdo z nás neví rady. Až na čestné výjimky dívek, které žijí záměrně či nezáměrně offline, nahradily u všech ostatních digitální přístroje osobní kontakty. Teenageři častěji zůstávají doma nebo chodí ven s rodiči, než se vydávají z domu sami nebo s kamarády. O víkendech se dívají na Netflix a komunikují s přáteli prostřednictvím textových zpráv, snapchatu nebo instagramu.

U dnešních dívek existuje menší pravděpodobnost, že se dostanou do problémů kvůli pití, drogám, sexuálnímu chování nebo chození na večírky, ale zato u nich více hrozí deprese, úzkosti a sebevražedné tendence. Mnohé cítí, že s digitálním prostředím, které obývají, něco není v pořádku. Spíše se zapnutými telefony a popisují tlak, aby byly neustále na příjmu. Zároveň pocítují hlubokou osamělost a chybí jim spojení s rodinou, komunitou a přírodou. Vyjadřují nostalgickou touhu po „starých časech“ plných randění, čtení a telefonování s přáteli. Působí křečce a ustrašeně.

Ve svém městečku jsem se v padesátých a šedesátých letech cítila bezpečně. Dnes víme, že domácí násilí a sexuální útoky nebyvaly hlášený policii a že mnozí barevní lidé byli obětmi násilí. Ale děti, které jsem znala, proplouvaly světem svobodně a nebezpečí působilo vzdáleně. Generace mé dcery si byla mnohem více vědoma sexuálních napadení, incestu a násilných zločinů, k nimž docházelo na jiných místech v zemi. Televize o nich zpravovala, zločinnost byla vyšší a na krabicích mlék se objevovaly zrnité fotografie pohřešovaných dětí. V roce 1994 však ještě nedošlo k masakru na střední škole v Columbine a k dalším střelbám na školách. Dosud neproběhly teroristické útoky jedenáctého září, válka v Iráku, Al-Káida a ISIS, epidemie nadužívání opioidů, klimatická krize, uprchlická krize, politická a společenská polarizace naší země a vzestup bílého supremacismu.

Protože jsou neustále bombardováni zprávami o zločinu a nebezpečí, dnešní teenageři a rodiče se více bojí a častěji se vyhýbají rizikům než předchozí generace. Dospívající chodí sami ven méně často než v roce 1994, navzdory skutečnosti, že v roce 2016 klesla četnost násilných zločinů o padesát procent od roku 1993 (podle agentury Pew Research Council).

Období mezi rokem 1960 a dneškem ovlivnily dva mocné faktory.

Američané se začali více bát a přešli z osobního, na komunitě založeného životního stylu ke spoléhání na digitální spojení. Jeden můj přítel, profesor, mi řekl, že studenti byli kdysi o přestávkách tak hluční, že se člověk téměř nemohl slyšet. Teď v chodbách panuje ticho. Studenti neflirtují a neklábosí: dívají se do svých mobilů.

Od roku 1994 se přesto mnohé změnilo k lepšímu. Rozvodovost klesla. Méně dospívajících dívek nechtěně otěhotní. Jejich generace je otevřenější k LGBTQ komunitě a vykazuje menší rasismus. Dívky nemívají tak často problémy s chováním a častěji bývají aktivistkami a feministkami.

Dívky – zejména ty, které už začaly chodit na střední školu – také uvádějí silné pocity lásky a respektu vůči rodičům. V rozhovorech a diskuzních skupinách, které jsme uspořádaly, se projevil jen zlomek nevrlosti a vzteklosti, které byly v devadesátých letech tak běžné. I rodiče uvádějí, že jsou si s dcerami blízcí a nemívají tolik problémů s disciplínou.

Tuším, že pro zlepšení vztahů mezi rodiči a teenagery existuje mnoho důvodů. Mezi ně patří stále horší ekonomické podmínky a vnímání světa jako nebezpečného místa. V těžkých časech mají rodiny tendenci držet pospolu. Dalším faktorem je, že s mizením větších komunit nám zbývá jen nukleární rodina. A protože dnešní teenageři nepůsobí tolik problémů, rodiče k nim bývají vřelejší a snáze je přijímají. K tomu se připojuje skutečnost, že otcové se do výchovy dcer zapojují více než před pětadvaceti lety. Dívky oceňují, že mají rodinu, která je chrání před bouřemi dnešního světa.

Většina z toho, co jsem se během příprav na toto vydání dozvěděla o sociálních sítích, byla negativní. Od roku 2007, kdy na scénu dorazily iPhony, začaly být dívky jako skupina izolovanější. Důležité vývojové procesy byly narušeny. Uznávám, že digitální technologie mají svou světlou stránku, ale i pozitivní argumenty pro sociální sítě mohou být nadsazené. Často slyším například něco ve smyslu „dívka si může psát s babičkou“. Většinou odpovídám: „To určitě může, ale nejspíš by si byly bližší, kdyby si zatelefonovaly nebo se navštívily osobně.“

Na druhou stranu vidíme, že sociální sítě a komunity mají velký význam pro nově vznikající hnutí mladých aktivistů, kam patří například #MeToo a #NeverAgain. Druhé zmíněné bylo reakcí na střelení ve škole v Parklandu na Floridě, k němuž došlo v únoru roku 2018. Žáci základních a středních škol z celé země se spojili na twitteru a instagramu a použili tyto platformy k organizování mítinků a pozitivních akcí na podporu hnutí, jako jsou Sí se puede a Black Lives Matter.

I já samozřejmě využívám sociální sítě. Mám profesionální webové

stránky a autorskou stránku na facebooku. Sara chodí několikrát denně na twitter a instagram. Víím, že mnozí lidé hledají na sociálních sítích zábavu, a všichni si občas potřebujeme dát pauzu od drsné reality, která je typická pro dnešní svět. Za trávení času na sociálních sítích nikoho nesoudím. Místo toho bych chtěla navrhnout způsoby, jak mohou rodiče a dcery přistupovat ke způsobu, jakým využívají všechny možné online platformy. Předpokládám, že většina z nás nechce, aby na našem hrobě stálo „měla dva tisíce sledujících“.

Sara a já jsme měly to štěstí, že jsme našly přesně ty informace, které jsme potřebovaly, v knize psycholožky Jean Twengeové *iGen*. Twengeová analyzuje výzkumy z let 1974 až 2016, které se týkaly všemožných témat, od četnosti sebevražd a výskytu zločinnosti po míru sledování televize, čas strávený online a počet přečtených knih za rok. Srovnáváním generací ze všech možných úhlů dospěla k zajímavým postřehům o tom, jak se změnila doba a teenageři, kteří v ní žijí.

Pro potřeby tohoto aktualizovaného vydání jsme vedly rozhovory s dívkami z přibližně stejných demografických skupin, do jakých patřily mé klientky na počátku devadesátých let, a organizovaly jsme diskuzní skupiny pro adolescentní dívky a jejich matky. Já jsem navíc vedla rozhovory s terapeutky a Sara, která je bývalou učitelkou na druhém stupni základní školy, zpovídala učitele a školní psychology.

V prvním vydání *Ofélie* jsem psala o klientkách, které mě navštěvovaly v průběhu let. S většinou z dívek zmíněných v tomto vydání jsme se setkaly pouze jednou. Tyto rozhovory a diskuzní skupiny nemohou zachytit růst dívek v čase, jak to bylo možné u příběhů z terapeutické praxe, ale přesto ilustrují specifické výzvy, kterým dnešní dívky čelí, a ukazují nám momentky z jejich životů. Naše rozhovory a výzkum odhalují, co se za tu dobu změnilo, i nástrahy a radosti, které zůstaly stejné.

Vyzvaly jsme dívky z různých komunit po celé zemi, aby si přečetly původní vydání a řekly nám, co si o něm myslí. Ptaly jsme se jich, co jim připadá zastaralé a co naopak stále relevantní, a povzbudily je, aby se nebály do textu zasáhnout popisky, komentáři a doplněními. Chtěly jsme znát jejich názor na to, co bychom podle nich měly v novém vydání zmínit. Nepřekvapilo nás, že dívky dodnes bojují s misogynií, poruchami příjmu potravy, sexismem, tlakem vrstevníků a problémy s identitou. Všechny se shodly na tom, že období adolescence bylo proměněno sociálními sítěmi. Téměř u všech kapitol dívky psaly, abychom zahrnuly téma sociálních sítí.

V tomto vydání jsme ponechaly mnohé působivé příběhy z původní

knihy, ale přidaly jsme do něj nové příběhy současných dívek. Zamýšlíme se nad změnami v životech adolescentek a zahrnujeme aktuální výzkum a rady, které se hodí pro dnešní dobu. Ponecháváme některé výrazy z původního vydání, i když dnes mohou působit zastarale.

Napsala jsem kapitoly „Tehdy a teď: 1959–2019“ a „Co jsem se naučila nasloucháním“. Sara vedla a sepsala téměř všechny rozhovory. Přidaly jsme novou kapitolu o úzkosti. V šestnácté kapitole, „Plot na skále“, nabízíme rodičům, teenagerům a všem, kteří s nimi pracují, konkrétní návrhy. V doslovu vyjadřujeme naději a nabízíme rady, jak prospívat v dnešní chaotické době.

Při opětovném pročitání *Ofélie* mě zarazelo, jak relevantní mi dosud připadala. I dnes dívky zápolí se vztahy k vrstevníkům, problémy v rodině a úzkostí ze svého vzhledu. Kultura se změnila, ale vývojové potřeby dívek zůstaly stejné. Dívky potřebují to, co potřebovaly vždy – milující rodiče, slušné hodnoty, přátele, fyzické bezpečí, svobodu nezávislého pohybu, respekt k jejich jedinečnosti a povzbuzování, aby rostly v produktivní dospělě. Potřebují ochranu před těmi aspekty naší kultury, které jim škodí, a spojení s těmi, které jsou naopak prospěšné a krásné.

V roce 1994 jsem navrhla, abychom společně posilovali dívky a připravovali je na kulturu, v níž skutečně žijí. Dnes jsme se Sarou dospěly k témuž závěru. Můžeme u dívek budovat emoční odolnost a schopnost sebeobrany. Můžeme je podporovat a provádět bouřemi adolescence, ale především můžeme společně budovat prostředí, které je méně komplikované a více pečující, méně násilné a sexualizované a více podněcuje k růstu. Naše dcery si zaslouží svět, který ocení všechna jejich nadání a pomůže jim je rozvinout. Doufáme, že tato kniha podnítí diskuzi o tom, jak pro ně takovou společnost vybudovat.

Mary Pipherová, Ph.D.

ÚVOD: SARA

ÚVAHY PŮVODNÍ OFÉLIE

Pokud mou generaci adolescentek – dívek, které skončily střední školu na počátku a uprostřed devadesátých let – charakterizovala rebelie a riskováním, mohla bych být jejím maskotem. Byla jsem tak drzá a vzdorovitá, jak jen to středostavovská holka z Nebrasky dokáže. Tím chci říct, že jsem nejen riskovala, ale také se dobře učila a nezapomínala babičce písemně poděkovat za dárky k narozeninám a k Vánocům. Mou arénou byl Lincoln, příjemné vysokoškolské město přímo uprostřed centrálního státu. Několik mých blízkých kamarádek se objevilo v původní *Ofélii* a matka mě tehdy vyzvala, abych upravila dialogy podle „mluvy teenagerů“.

Mezi zlaté hřeby mého dospívání patřily experimenty s vegetariánstvím a aktivismem za práva zvířat, piercing v obočí, který jsem si nechala udělat v sedmnácti, pozoruhodně nepřírozené barvy vlasů, grungeové oblečení a tajné návštěvy večírků a koncertů ve městech několik hodin od domova. Ušklíbala jsem se nad mainstreamovou kulturou a svým konvenčním vrstevnicím, které dělaly roztleskávačky, říkala „nátrasky“. Byla jsem zároveň netypickou i typickou představitelkou dívek na počátku devadesátých let a jejich prohřešků. Vzpomínám na jeden černohumorný zážitek z prvního ročníku vysoké, kdy jsem v obchodě zaslechla, jak jedna škarohlídská sousedka mumlá mým směrem: „*Ofélii* nejde zachránit, spíš utopit.“

Dnes se tomu můžu zasmát, ale faktem je, že té šťouralce něco důležitého uniklo. My adolescentky jsme se netopily, skákaly jsme do vody po hlavě z toho nejvyššího můstku. Ofélie devadesátých let – alespoň ty, které jsem znala – byly buřičky, riot grrrls, začínající feministky a odpůrkyně konvenčnosti. Poslouchaly jsme ženské punkrockové skupiny, jezdily na festival Lilith Fair a oblékaly se androgynně. To poslední, po čem jsme toužily, bylo, aby nás chválily členky knižního klubu, které pečou domácí sušenky a nosí rozepínací svetry.

Jistě nikoho nepřekvapí, že nám matky tak docela nerozuměly. Dospívající dívky budou mít vždycky svá tajemství, a to je nejen v pořádku, ale i vývojově vhodné. Své první lásky, experimenty s drogami a alkoholem a porušování pravidel jsme držely pod pokličkou. Byly jsme prosté jako

dlaždič a slova *píča* a *kunda* nám připadala povzbuzující a mocná. Svou matku jsem skutečně milovala, ale kdykoli se pokoušela mluvit s mými kamarádkami, umírala jsem trapností. Usilovně jsme se snažily distancovat od svých rodin a vybudovat si novou identitu jako nezávislé mladé ženy.

Mně a mým kamarádkám toho hodně prošlo, především díky bílé pleťi, středostavovským výhodám, rodinným konexím a inteligenci. I když jsem strávila mnoho hodin v domácím vězení za nedodržení večerky, také jsem hrávala sóla v mládežnickém orchestru a dělala dobrovolnici v azylovém domě pro bezdomovce. V prvním ročníku střední školy jsme s kamarádkou měsíc nechodily na zkoušky orchestru a místo toho se poflakovaly v centru, hrály kulečník a srkaly limonády v kavárně. Jsem si dost jistá, že jsem ten rok stejně dostala áčko. Mně a mým vrstevníkům na škole záleželo a automaticky jsme předpokládali, že půjdeme na vysokou. V naší domácnosti se rozhovory netočily kolem otázky *zda, ale kam*.

V roce 1994 už některé z nás s někým spaly a jiné ne. Sex nebyl měřítkem toho, jak moc byl člověk cool, a v mé skupině k němu obvykle docházelo v kontextu dlouhodobých vztahů. Kamarádkám, které sex provozovaly, jsem záviděla – především proto, že mají někoho, kdo s nimi půjde na maturitní ples a kdo se s nimi drží za ruce ve školní jídelně. Nepochybují o tom, že docházelo k sexuálním napadením, ale já o nich neslychala. Všechny jsme žasly nad těmi prvními, kdo přišly o panenství, a také vnímaly společenský dvojí metr, kdy dívky jsou děvky a chlapci chlapáci (a vzájemně se proto podporovaly).

Po večerech jsme si mezi hudebkou a domácími úkoly nacházely čas na *Beverly Hills 90210*. Byly jsme generace MTV. Nařizovaly jsme si budík podle toho, kdy dávali nová videa, kdy běžely pořady *Total Request Live* a *Headbanger's Ball*. Chtěly jsme mít nohy jako Julia Roberts, styl jako Winona Ryder a schopnost kvílet jako Tori Amos. Chtěly jsme kluka, který by byl dokonalou, zádumčivou kombinací Patricka Swayzeho, Eddieho Veddera, Lukea Perryho a našeho krásného učitele filozofie pana Jundta.

Temnota číhala na okrajích našich pohodlných nebraských životů. Když jsem byla v prvním ročníku střední školy, místní vysokoškolačka Candice Harmsová byla unesena, mučena a zavražděna. V děsivém období po jejím zmizení, než byli únosci dopadeni, nás učitelé nabádali, abychom ke svým autům nikdy nechodily samy a baterkou si posvítily na zadní sedadla, než večer kamskoli vyrazíme. Bylo to poprvé, co se nás dotklo takové násilí, a já i spolužačky jsme byly vyděšené. Zhruba tou dobou jsme s mou nejlepšší kamarádkou Sarah objevily lokální, prastarou chatovou místnost,

kam se připojovalo voláním. Za pět centů za minutu jsme tam trávily každou volnou chvíli a psaly si s novými přáteli, většinou plachými středoškoláky z města. Až po mnoha měsících jsme se dozvěděly, že jsme sdílely virtuální prostor a občas si i psaly s Candiiným vrahem. Byla to naše první a náhlá zkušenost s nebezpečím online „vztahů“.

Deprese, často nepojmenovaná, se týkala mnohých z nás. Ačkoli se naše skupina tolik nestrachovala o známky a výsledky testů jako její současné protějšky, měly jsme stejné sklony k nízkému sebevědomí a sociální úzkosti. Většina z nás chtěla být hubenější, a hubené holky si zase přály větší křivky. Hroutily jsme se, když nás nepřijali na vysněnou vysokou (to mluvím o tobě, Macalester College), a zraněná srdce si léčily marihuanou a vínem s džusem. Při pohledu do minulosti mám pocit, že naše problémy byly mnohem prostší než problémy dnešních dívek. Naše generace ještě nevěděla o střelení na škole v Columbine, jedenáctém září, ISIS a snapchatu. Naše problémy byly místní, spojené s rodinou či školou, nebo vnitřní.

Do jisté míry lze říci, že ti, kdo dláždí cestu následujícím generacím, je vždycky odepisují jako příliš apatické – a mou generaci to potkalo také. Byly jsme feministkami třetí vlny, které sklízely ovoce úsilí našich babiček. Já a mé současnice jsme však nebyly jen princeznami, co by se v klidu ládovaly makaróny, zatímco populární kultura a politika svištěly kolem nás. Chtěly jsme pro sebe a své komunity změnu, což je, myslím, typickým znakem dospívajících dívek, který se tak či onak projevuje ve všech obdobích.

Dívky devadesátých let byly kulturní kritičky, které předznamenávaly novou éru otevřenosti a bojů za dobrou věc. Na střední škole jsme s kamarády založili spolek GLOBE (Gay/Lesbian Organization for the Betterment of Everyone – Gay a lesbickou organizaci za zdokonalení všech), který byl naší verzí spojení mezi homosexuálními a heterosexuálními lidmi. Prosazovali jsme, aby vedení školy vytvořilo program zaměřený na recyklování, a když roku 1991 losangeleská policie zbilá Rodneyho Kinga, přišli jsme do školy s černými páskami na rukávech. Záleželo nám na světě kolem nás, ale naše vidění halila sebevědomá krátkozrakost. Naše pocity a přátelství měly primární důležitost a aktivismus byl pro nás volnočasovou aktivitou.

Pokud naše uvědomělost v něčem selhávala, bylo to v otázkách rasy. Naše škola, Lincoln High School, tehdy byla největší a rasově nejrozmanitější školou ve státě, ale většina mých přátel byla přesto bílých. V jídelně jsme seděli prakticky segregovaně a Duhový klub – organizace, která oslavovala diverzitu a rozmanitý kulturní původ studentů – byl obecně veden

barevnými studenty a bílé děti ho navštěvovaly jen zřídka. Vzpomínám, že jsem si tohoto rozdělení všimla a nelíbilo se mi, ale nepřišla jsem s žádným nápadem, jak to změnit.

Když se teď, jako jednačtyřicetiletá matka dvou dětí, ohlížím do minulosti, jsem vděčná za mnohé aspekty svého dospívání. Jsem vděčná, že jsem svá nejtrappnější léta prožila v době, kdy bylo moderní nosit velké flanelové košile. Úzké džíny a zkrácené topy by se jistě postaraly o kompletní anihilaci všech střípků mého křehkého sebevědomí. Jsem ráda, že děti, které ostatní šikanovaly, nás trápily jen ve škole – jejich posměch mě nesledoval domů prostřednictvím sociálních sítí. Jsem vděčná za armádu muzikantek, které křičely o svém hněvu a díky nimž jsem si připadala pochopená. Vážím si milujících rodičů, kteří přečkali mé nálady a slabost pro propichování kůže s frustrací i grácií.

Dívky, s nimiž jsem pro tuto knihu vedla rozhovory, mě hluboce inspirovaly. V novém století na to jdou dobře. Z tolerance přešly k přijetí – a často oslavě – lidí, kteří se od nich liší. Všímají si vlastního duševního zdraví a dokážou popsat své vrstevníky s empatií a moudrostí. Angažují se ve věcech, na kterých jim záleží. Zvládají dospívání s humorem a upřímností. Dnešní dívky potřebují lásku, vedení, pevná přátelství, dobré hranice a čas, aby samy zjistily, co v životě chtějí.

A přesně to jsem potřebovala i já.

Sara Pipherová Gilliamová

KAPITOLA 1:

STROMKY V BOUŘI

Když byla má sestřenice Polly ještě malá, byla učiněný blesk. Tančila, uměla hvězdu a rozštěp, hrála fotbal, basketbal a baseball s kluky ze sousedství, prala se s mými bratry, lezla na stromy a jezdila na kole a na koni. Byla mrštná a odolná jako vrbový proutek a nespoutaná jako lví mládě. Jak se pohybovala, tak i mluvila. Vykřikovala příkazy a rady, pištěla radostí, když vyhrála sázku nebo slyšela dobrý vtip, smála se s otevřenou pusou, hádala se s dětmi i dospělými a na své nepřátele metala urážky, za které by se nestyděl ani stavební dělník.

Založily jsme Zbojníky, tajný klub, který se scházel nad Pollyinou garáží. Polly byla naším Tomem Sawyerem. Plánovala iniciace a vedla špiónské expedice do strašidelných domů. Ukázala nám rituály, jak se stát pokrevními „bratry“, a učila nás karetním trikům a kouření cigaret.

Pak Polly dostala menstruaci a začala chodit na druhý stupeň základní školy. Snažila se být jako předtím, ale posmívali se jí, že se chová jako kluk a že by měla být víc dámou. Chlapci si s ní přestali hrát a dívky ji nebraly mezi sebe, protože se začaly zajímat o make-up a romáanky.

Polly byla zmatená a nejistá. Měla záchvaty vzteku a stáhla se z klučičích i holčičích part. Po několika měsících se mezi ně vrátila jako Becky Thatcherová, tichá, poslušná přítelkyně Toma Sawyera. Oblékala se stylově a zpovzdálí sledovala, jak se chlapci prosazují ve třídě i na hřišti. Znovu byla přijímaná a oblíbená. Hladce proplouvala naší společností. Nikdo nemluvil o změně, která se v ní udála, a neoplakával ztrátu neenergичtější návštěvnice naší školy. Jedině já jsem cítila, že došlo k tragédii.

Dívky jsou v období, které Freud nazval latentní fází – přibližně od šestého nebo sedmého roku po nástup puberty – všechno, jen ne latentní. Vzpomínám, jaká byla v těch letech má dcera Sara. Dělal chemické pokusy, předváděla kouzelnické triky, hrála na housle, účinkovala ve vlastních divadelních hrách, zachraňovala zvířata a jezdila na kole po městě. Vzpomínám na její kamarádku Tamaru, která v šesté třídě o letních prázdninách napsala třisetstránkový román. Vzpomínám na sebe a na to, jak jsem v tom období přečetla všechny dětské knížky v městské knihovně. Jeden

týden jsem chtěla být skvělým doktorem jako Albert Schweitzer. Další týden jsem toužila psát jako Louisa May Alcottová nebo tančit v Paříži jako Isadora Duncanová. Nikdy jsem neměla tolik sebevědomí a ambicí.

Většina prepubertálních dívek vám bude dělat skvělou společnost, protože je zajímá všechno – sport, příroda, lidé, hudba a knihy. Téměř všechny hrdinky holčičí literatury, které obstály ve zkoušce času, pochází z této věkové skupiny – Anna ze Zeleného domu, Heidi a Pipi Dlouhá punčocha. Dívky v tomto období pečou koláče, řeší záhady a chodí na výpravy. Prožívají krátkou, dočasnou úlevu od ženské role a mohou se chovat uličnický, což některým evokuje odvahu a kompetentnost a jiným nedostatek respektu.

Mohou se přizpůsobit jakékoli situaci a neomezují je genderové role. Dívky mezi sedmi a jedenácti lety nechodily v devadesátých letech na terapii. Nepotřebovaly to. Holčičky z této věkové skupiny, které mě navštěvovaly, bych mohla spočítat na prstech jedné ruky – Coreen, která byla fyzicky týraná, Anna, které se rozváděli rodiče, a Brenda, jejíž otec spáchal sebevraždu. Byly odvážné a odolné. Během jednoho sezení mi Brenda řekla: „Jestli tady otec už nechtěl být, tak to je jeho mínus.“ Coreen a Anna se hněvaly, ale ani ne tak na sebe, jako spíš na dospělé, o nichž se domnívaly, že chybují. Fascinovalo mě, jak málo pomoci ode mě potřebovaly, aby se uzdravily a posunuly v životě dál.

Univerzitní zahradnice mi vyprávěla výmluvnou historku. Prováděla exkurzi dívek z druhého stupně, které se v kampusu účastnily matematické a vědecké soutěže. Ukazovala jim lipnici nevadskou, droboučké sněženky, javory a vrby. Mladší dívky si skákaly do řeči s otázkami a hrnuly se dopředu, aby na všechno dobře viděly a mohly si na to sáhnout a přivonět si. Devátačky byly jiné. Držely se zpátky. Nesahaly na rostliny a nevykřikovaly otázky. Upjatě postávaly stranou, tvářily se znuřeně, a dokonce i trochu znechuceně z nadšení mladších. Má přítelkyně si kladla otázky: Co se těm dívkám stalo? Co je s nimi špatně? Řekla mi, že s nimi chtěla zatřást a říct: „Probudte se, vraťte se. Haló, je někdo doma?“

Jedno letní dopoledne jsem seděla u své oblíbené cukrárny, když se přede mnou zastavila matka s dospívající dcerou. Čekaly, až se na semaforu rozsvítí zelená. Slyšela jsem, jak matka říká: „Musíš tátu a mě přestat vydírat. Pokaždé, když nedostaneš, co chceš, vyhrožuješ, že utečeš z domova nebo se zabiješ. Co se to s tebou děje? Dřív jsi dovedla ustát, když nebylo vždycky po tvém.“

Dcera zírala dopředu a matku téměř nevnímala. Blikla zelená a obě přešly na druhou stranu. Lízala jsem zmrzlinu. Objevila se jiná matka